

Zsolt Péter

Irányítás nélküli demokrácia nem létezik!

A hazai újságíró-társadalom legnagyobb problémája, hogy nem akkor tiltakozik, amikor szükséges volna. Az újságírók akkor kezdtek életjelet mutatni, amikor a bírságolás lehetősége a törvényjavaslat szerint átterjedt az írott sajtóra. (ld. a 2010. nov. 22-én [benyújtott törvényjavaslatot](#)) Ekkor kezdték el az újságokat fehér címlappal megjelentetni, nyíltan utalva a szólásszabadság végére, és a klasszikus cenzúrázásra (A XVIII-XIX. században jelentek meg a cenzúra hatására üres oldalak, illetve írtak olyan megjegyzéseket, hogy „itt nagy szél fútt, elvitte a betűket”).

Véleményünk szerint az, hogy a Médiahatóság élhetne a büntetés lehetőségével, egyáltalán nem ördögtől való. Más kérdés a módszer, de a büntetési lehetőség elvileg nem kifogásolható. A rendőrség sem igen tudná végezni a munkáját akkor, ha nem szabhatna ki a szabályok megszegéséért bírságot, s bár léteznek fegyvert sem viselő rendőrségek, önmagában nem az a kérdés, hogy a rendőrnél lehet-e gumibot, fegyver, kiszabhat-e bírságot etc., hanem az, hogy ezeket mikor, milyen körülmények használhatja, és meddig mehet el velük.

A bírságveszélyről szóló címlaptüntetések – sőt a Facebookon is folyó „cseréld üresre az arcod” kampány – arra irányultak, hogy bemutassák: milyen felháborító, hogy az új Médiahatóság büntetéseket szabhat ki, és ezzel lehetősége van akár tönkre is tenni egy-egy sajtóterméket, s hogy ez nem más, mint a cenzúrázás módszere. Egészen pontosan az írott sajtót a büntetés nagysága, az elektronikus médiát a nyilvántartásból való törlés zárhatja ki a nyilvánosságból. Nos, a tétel úgy önmagában nem igaz, hogy a bírság maga cenzúra volna, bár volt idő, amikor annak használták.

Példaként említhetjük a francia példára létrehozott megintési rendszert a Bach korszakból. A bíróság a jól működő demokrácia biztosítója is, mert irányítás nélküli demokrácia csak a mesében létezik.

A véleményvezérek kormánnyal szembeni kritikája az „irányított demokrácia” és a diktatúra közti vékony határmezsgyét veti fel. Annyiban található egyoldalúnak a megközelítés, hogy ezek a vélemények a liberális demokráciát úgy tekintik, mintha az nem volna irányított. A laissez faire helyzetekről azonban már a szociálpszichológiai kísérletekből is tudhatjuk, hogy nem vezetnek sehová. Ahol mindenkinek mindent szabad, ott elvesznek az alkotáshoz szükséges keretek. Éppen azzal kellene szembenézni, hogy az MSZP és SZDSZ által kormányzott időszakban az állam szétesésnek indult, a korrupció ebben a laissez faire helyzetben zöld utat kapott, a jobbító szándékú ötletek pedig javarészt megvalósulás nélkül maradtak.

Már az ORTT is bírósághozható, s már az ORTT helyét is kereste a jog. Addig jutottunk, hogy az ORTT-t korlátok között kell tartani. Utalhatunk itt Révész T. Mihály első ORTT-elnök hatalommaximalizálási törekvésére, aki úgy próbált szembenézni a Legfelsőbb Bíróság elítélő határozatával, hogy igyekezett alkotmányos érveket felhozni, és mindentől független intézményként megnevezni az ORTT-t. Tehát a rendszerváltás utáni történelmünkben volt már példa arra, hogy a médiahatóság túlzott hatalomra tört (e sorok írója azon kevesek közé tartozik, akik emiatt akkor felháborodásukat fejezték ki.) Ezt a túlzott hatalmat most is meg kellene akadályoznia az érdekvédelmi szervezeteknek, a szakmai közösségeknek, a politikusoknak, a jogalkotásért felelős szakembereknek. Most sem volna helyes, ha a bíróság kivetésének lehetőségei szabályozatlanok maradnának, ha csak utólag lehetne visszaperelni a kivetett összeget, ha a független bíróságok nem tudnák, hogy mi alapján hozhat döntést a Médiahatóság, vagy ha a Médiahatóság a maga számára utólag – esetleg visszamenőlegesen – alkothatna törvényt egy-egy ügyben, amit aztán a bíróság jogalkalmazóként megerősítene.

Ami különösképpen aktiválta az írott sajtó munkatársait, hogy eddig az ORTT csak a televíziózás és a rádiózás fölött gyakorolhatta jogkörét, a mostani januárban hatályba lépő sajtótörvényt leváltó törvény szerint azonban a Médiahatóság az írott sajtót és a webes médiumokat is büntetheti. Elvileg azonban ezzel semmi gond sincs, ugyanis a világ úgy alakult át, hogy nincs jelentősége annak, hogy mi jelent meg elektronikusan, és mi papíron. A korábbi logika az volt, hogy a papír alapú megjelenés korlátlan, ezért ott nincs szükség sok szabályra, míg a televízió és a rádió szűkös jószág lévén, erősebb szabályozást igényel. De ennek a megkülönböztetésnek mára semmi értelme, mert az elektronikus médiapiac sem feltétlenül szűkös, és a papír sem végtelen (nem beszélve a nyomtatott sajtóban való megjelenés egyenlőtlen lehetőségeiről). A helyes irány most alighanem az, hogy az adott szerkesztőség piaci erejének és befolyásolási lehetőségeinek mértékétől érdemes függővé tenni a korlátozásokat, és a büntethetőség összegét.

Egy ilyen logikai kísérletezés már a 2008-as médiatörvény-tervezetben is megfogalmazódott (kevés számú jó törekvéseihez tartozott ez az akkori öt párti konszenzussal létrejött javaslatnak, amit aztán a népharag, a szakma, és a politikai érdekek más szempontok miatt elsodortak). A mostani törvényjavaslatban kevéssé, de azért érződik szintén a kicsi és a nagy megkülönböztetési próbálkozás. Médiakutatóként azt javasolnám, hogyha a filozófia helyes – mármint az, hogy a hatás mértékének függvénye legyen a büntethetőség meghatározása -, akkor az interneten például a csomópontosság határozza meg a hatás valószínűsíthetőségének mértékét, és az ebből származó felelősséget. (Ld. ehhez Barabási-Albert László Behálózva c. könyvét.) De ne szaladjunk előre, vizsgáljuk tovább azt, amiben a magyar társadalom igen gyengén szerepelt, és a politikai manipuláció sajnos igen jól.

Írásunk eddigi részében nem vontuk kétségbe a Fidesz „irányított demokrácia” modelljének helyességét, azt sem, hogy egy olyan médiatörvényt akar, melyben hatósági jogosítványokra tesz szert egy intézmény, s azt sem, hogy a szabályozást-ellenőrzést-büntethetőséget a nyilvánosság egészére különböző módon próbálja

meg kiterjeszteni. Mindez valóban az európai gyakorlatnak és megoldáskeresésnek megfelelő, ahogy azt a Fidesz is állítja. Ezzel szemben nem felel meg ennek a gyakorlatnak egyrészt a törvényalkotás normális menetének teljes felrúgása, másrészt pedig az, hogy a médiafelügyeletből és a közszolgálat irányításából a közvetlen politikai befolyást meg sem kísérik távol tartani. Már a 2008-as törvény törekedett ilyesmire, pedig elég lett volna a 1992-es alkotmánybírósági határozatra utalni, amelyik szerint még a parlamenti befolyás sem tűrhető a média tartalmára, nem hogy a kormányé.

S bár a Fidesz igyekezett módosítani az alkotmányt, mégis alkotmányellenes helyzetbe lavírozta magát, hiszen a hatóság feltöltési módja ellentétes az 1992-es határozattal. Hiszen mi másnak tarthatunk egy teljességgel Fidesz által delegált ellenőrző szervet, és csak a Fidesz által delegált közszolgálati vezérigazgató-gárdát, és hírügynökségi szolgáltatást, mint az 1992-es határozat megsértésének? Sajnos azonban itt is felmerül az MSZP jogkövető magatartásának előzménye, hiszen Medgyessy Péter a közszolgálati médiumok finanszírozása alól húzta ki a talajt az előfizetési díj eltörlésével, s bízta a finanszírozást a kormány jóindulatára. Akkor is az volt az érv, hogy a jó médiát támogatni fogják, ma is azt mondják, hogy a jó médiumnak nem lesz oka félni a Médiahatóságtól. A baj mindkét esetben ugyanaz: nem mondhatja meg sem Medgyessy, sem Orbán, hogy mi a jó média. Vagyis megmondhatja, de ennek nem lehetnek finanszírozási és büntethetőségi következményei.

A 2011 januárjában életbe léptetni kívánó médiatörvényünk rendkívül modern több tekintetben is. Az egyik az ön- és társszabályozó módszerekről szóló javaslatok, a másik a forrás védelmének joga, a harmadik a tényfeltárás körüli támogatás – bár ez utóbbi nem igazán átgondolt. A felvilágosult abszolutizmus jelenségei azonban indokolhatatlanok, és inkább riasztóan hatnak, hiszen ezen nem csak Európa van túl, de Magyarország is. Egy tekintetben azonban mégiscsak elgondolkodtató, hogy valóban túl vagyunk-e társadalomlélektanilag az ilyen jellegű politikai irányításon.

A magyar társadalom egésze, de gyakran még az érintettek is béna kacsaként szemlélték magát a folyamatot. Az új médiatörvények megalkotása során az újságok tiltakozásukat már az új hatóságok feltöltésének szabályozása idején meg kellett volna tegyék. Persze váratlanul érte az egész magyar társadalmat az a csel, hogy nem a kormány terjesztette be, hogy a kétharmados parlamenttel szembeni egyeztető módszerek és játékszabályok sem alakultak még ki, illetve a Fidesz ezeket kikerülte. Legkésőbb azonban akkor, amikor a hatóságok csupa Fidesz delegáltakkal lettek feltöltve, elvárható lett volna egy fehér címlapos tiltakozás, éspedig a kereskedelmi rádióktól és televízióktól éppúgy, mint a jobboldali lapoktól.

Ez a nem a megfelelő helyen történő, túlságosan késői demonstrálás sem új a magyar nap alatt. Történelmünkben már előfordult hasonló: amikor 1852. május 27-én egy sajtótörvény lépett életbe, a magyar társadalom szintén langyosan reagált, pedig a megintési rendszer lehetővé tette, hogy a vesztes szabadságharc utáni hatalomgyakorlók a megtorlás évei alatt a harmadik megintés után három hónapra betiltsanak egy lapot, s aztán akár véglegesen meg is szüntessék. 1857-ben viszont a bélyegadó összerántotta a magyar sajtót, mert emiatt drágítani kellett a lapokat. Akkor a sajtóellenőrzés a rendőrség feladata volt, és ezt még elfogadták; de az adóemelést már sokkal kevésbé.

Mintha most is erről lenne szó. A sajtó nem tiltakozott, amiatt ahogyan az új médiahatóság felállt, de tiltakozni kezdett akkor, amikor pénzről lett szó. S ha az érintettek nem tudták elmagyarázni miért rossz az egyik, ugyan hogyan tudják majd azt elérni, hogy a rájuk kiróható büntetés nagysága miatt vállaljanak szolidaritást az emberek? 1857-ben is megmaradt az adó, de akkor sem ez volt a lényeg, ma sem a pénzbüntetés volna a lényeges kérdés, hanem az, hogy milyen is maga a hatóság. Sokan Szalai Annamária személyét garanciának tekintik arra, hogy nem él majd vissza a ráruházott hatalommal. Mások nem értik, hogy miért adnak a kezébe olyan jogosítványokat, amellyel elvileg úgy sem akarnak élni.

Befejezésül néhány szót kell szólni az MTI helyzetéről, amelyik ingyenesen, és központilag tudósít majd. Nos, ez nem az ország számára jelent veszélyt, a XXI. században ez magára az MTI-re életveszélyes. Ahogyan a kötelező olvasmányokat nem szerettük az iskolában, úgy nem biztos, hogy a kötelező hírtudósító jelentései nagy sikert aratnak majd. Emiatt nagy hátránnyal indulnak, és elég a legkisebb hiba, színvonaltalanság, etikátlanság, hiányosság stb. hogy kiszoruljanak. Márpedig annál nagyobb blamázst nehéz elképzelni, mint hogy a milliárdos költségvetéssel táplált MTI-t, és a közszolgálati médiumokat – tekintélyüket veszelve – mellőzzenek.